

Meer dan slim

Over hoogbegaafdheid die verder gaat dan cijfers

GRATIS VERDIEPENDE TEASER

Waarom dit boek?

Deze gratis voorproef geeft je de hoofdlijnen en belangrijkste thema's uit het boek. Niet als vervanging van het volledige boek, maar als eerste oriëntatie: genoeg om te herkennen waar het over gaat, welke vragen centraal staan en of je verder wilt lezen.

De basis

In dit deel van het boek: Wat is hoogbegaafdheid – en wat niet?; Vroege signalen van hoogbegaafdheid; Het profiel van het hoogbegaafde kind; De ontwikkeling van het hoogbegaafde kind

Hoogbegaafdheid roept gemakkelijk beelden op van uitzonderlijke prestaties: kinderen die alles snel begrijpen, hoge cijfers halen of op jonge leeftijd opvallende talenten laten zien. Zulke kinderen bestaan, maar het beeld is te smal. Hoge cognitieve mogelijkheden garanderen geen schoolsucces, geluk of probleemloze ontwikkeling.

Een kind kan zeer sterk redeneren en toch moeite hebben met plannen, leren leren, sociale situaties, onzekerheid of een onderwijsomgeving die onvoldoende aansluit. Daarom begint zorgvuldig kijken niet bij de vraag of een kind zich gedraagt zoals een 'typisch hoogbegaafd kind', maar bij zijn cognitieve mogelijkheden, ontwikkeling, functioneren en omgeving. Hoogbegaafdheid kan veel invloed hebben op leren en op de behoefte aan complexiteit en uitdaging.

Hoe een kind daarnaast voelt, speelt, contact maakt en met tegenslag omgaat, verschilt sterk per persoon. Hoogbegaafdheid is niet hetzelfde als goede cijfers halen. Prestaties zijn het resultaat van veel meer dan intelligentie alleen: motivatie, onderwijsaanbod, executieve vaardigheden, voorkennis, gezondheid, verwachtingen en omstandigheden spelen allemaal mee.

Sommige cognitief sterke leerlingen presteren uitstekend, andere gemiddeld en sommige onder hun mogelijkheden. Een lage of wisselende schoolprestatie sluit hoogbegaafdheid dus niet uit, maar bewijst haar evenmin. Hoogbegaafdheid is ook niet hetzelfde als een wonderkind zijn.

Vroeg lezen, uitzonderlijke rekenvaardigheid of een opvallend talent kan aanleiding zijn om verder te kijken, maar zulke kenmerken zijn niet noodzakelijk aanwezig. Evenmin betekent een hoge intelligentie dat alle ontwikkelingsgebieden gelijk oplopen.

Hoogbegaafdheid laat zich niet samenvatten in één type kind. Juist daarom is het woord profiel verleidelijk: het helpt om verschillende aspecten van functioneren naast elkaar te bekijken. Maar een profiel wordt problematisch zodra het verandert in een vaste persoonlijkheidsbeschrijving.

Hoge cognitieve mogelijkheden zeggen veel over wat een kind kan begrijpen en leren; ze vertellen niet automatisch hoe gevoelig, creatief, autonoom, sociaal of emotioneel intens dat kind is. Dit hoofdstuk gebruikt het profiel daarom als een open kader. We kijken naar kenmerken die bij cognitief sterke kinderen kunnen voorkomen en naar de manier waarop die in het dagelijks leven zichtbaar kunnen worden.

Niet om een nieuw afvinklijstje te maken, maar om steeds terug te keren naar dezelfde vraag: wat zien we werkelijk bij dit kind? Een van de meest relevante kenmerken van hoogbegaafdheid ligt in het cognitieve domein. Sommige kinderen nemen nieuwe informatie snel op, herkennen patronen vroeg, leggen gemakkelijk verbanden en kunnen complexe of abstracte concepten begrijpen met relatief weinig instructie.

Daardoor hebben zij soms minder herhaling nodig dan het onderwijs standaard aanbiedt. Dat wordt vaak omschreven als 'denken in sprongen'. Als beschrijving kan dat herkenbaar zijn: een kind ziet een oplossing zonder alle tussenstappen bewust te hebben doorlopen.

Toch betekent dit niet dat ieder hoogbegaafd kind altijd niet-lineair denkt of dat gemiddelde leerlingen uitsluitend stap voor stap leren. Denkprocessen verschillen per taak en per persoon.

De ontwikkeling van een hoogbegaafd kind kan op sommige gebieden opvallend snel verlopen en op andere gebieden heel gewoon. Dat verschil kan groot genoeg zijn om volwassenen te verrassen: een kleuter die ingewikkelde verbanden begrijpt en even later ontmoetbaar is omdat iets niet lukt, of een tiener die complexe maatschappelijke kwesties bespreekt maar moeite heeft met plannen.

Zulke contrasten zijn niet vreemd, maar ze moeten ook niet worden verheven tot een vast ontwikkelingsmodel dat voor ieder hoogbegaafd kind geldt. Ontwikkeling is bij geen enkel kind volledig lineair. Vaardigheden groeien met horten en stoten, omstandigheden veranderen en wat vandaag gemakkelijk gaat kan onder stress tijdelijk moeilijker worden.

Bij hoge cognitieve mogelijkheden kan vooral het verschil tussen wat een kind begrijpt en wat het op andere gebieden kan opvallend worden. De kunst is daarom niet om een 'typische HB-ontwikkeling' te herkennen, maar om per ontwikkelingsgebied te blijven kijken wat dit kind al kan en waar het nog ondersteuning nodig heeft. Sommige ouders merken al vroeg dat hun kind snel leert, veel onthoudt, een grote woordenschat ontwikkelt of opvallend nieuwsgierig is.

Andere hoogbegaafde kinderen laten in hun eerste jaren veel minder duidelijke signalen zien. Alertheid, intens oogcontact, weinig slaap of sterke reacties op de omgeving worden in populaire beschrijvingen geregeld met hoogbegaafdheid verbonden, maar zijn daarvoor niet specifiek genoeg om als betrouwbaar ontwikkelingskenmerk te gebruiken. Tussen peuter- en kleuterleeftijd worden cognitieve verschillen vaak zichtbaarder.

Wat er vanbinnen gebeurt

In dit deel van het boek: De binnenwereld van het hoogbegaafde kind; Asynchrone ontwikkeling: als binnen en buiten niet gelijk lopen; De gevoeligheid: intens leven in een wereld vol prikkels; Emotionele intensiteit: voelen zonder filter; Perfectionisme en faalangst

Wat speelt zich af in de binnenwereld van een hoogbegaafd kind? Die vraag is aantrekkelijk, maar heeft geen enkel antwoord. Een hoge cognitieve capaciteit kan invloed hebben op de manier waarop een kind informatie verwerkt, verbanden legt en over complexe onderwerpen nadenkt.

Daaruit volgt niet dat alle hoogbegaafde kinderen eenzelfde emotionele diepte, gevoeligheid of innerlijke intensiteit delen. Toch is de vraag naar de binnenwereld belangrijk. Gedrag vertelt namelijk maar een deel van het verhaal.

Een kind dat wegstijgt, boos wordt, stilvalt of eindeloos discussieert, kan daar heel verschillende redenen voor hebben. Wie alleen het zichtbare gedrag corrigeert, kan missen wat eronder speelt. Wie daarentegen ieder gedrag meteen verklaart vanuit hoogbegaafdheid, kan óók missen wat er werkelijk aan de hand is.

Begrijpen begint dus met nieuwsgierigheid, niet met een vooraf ingevulde verklaring. Een leerkracht ziet een leerling die tijdens uitleg uit het raam kijkt. Misschien verveelt die leerling zich omdat de stof al beheerst wordt.

Misschien is hij afgeleid, moe, gespannen of met iets heel anders bezig. Een ouder ziet een kind dat onverwacht fel reageert op een kleine gebeurtenis. Daar kan opgebouwde spanning onder liggen, maar ook teleurstelling, vermoeidheid, frustratie of een conflict dat voor de ouder nog niet zichtbaar was.

Bij cognitief sterke kinderen kan een verschil bestaan tussen wat van buiten zichtbaar is en wat zij intern al hebben doordacht.

Gevoeligheid krijgt in veel verhalen over hoogbegaafdheid een prominente plaats. Sommige cognitief sterke kinderen reageren inderdaad sterk op geluid, licht, kleding, drukte, emoties of spanningen in hun omgeving. Voor hen kan een gewone schooldag veel energie vragen.

Andere hoogbegaafde kinderen hebben daar nauwelijks last van. Dat verschil is belangrijk, omdat gevoeligheid geen noodzakelijke kernkwaliteit van hoogbegaafdheid is. Dit hoofdstuk gaat daarom niet uit van de gedachte dat hoogbegaafde kinderen per definitie intenser waarnemen.

Het kijkt naar gevoeligheid wanneer die daadwerkelijk aanwezig is. Dan verdient zij serieuze aandacht, niet omdat zij bewijst dat een kind hoogbegaafd is, maar omdat prikkelverwerking grote invloed kan hebben op concentratie, gedrag, herstel en welzijn. Het woord gevoeligheid kan verschillende dingen betekenen.

Een kind kan zintuiglijk sterk reageren op geluiden, geuren, licht, smaken, aanraking of kleding. Een ander is emotioneel snel geraakt, merkt sociale spanning sterk op of heeft veel tijd nodig om gebeurtenissen te verwerken. Die vormen kunnen samengaan, maar hoeven dat niet.

Dat onderscheid voorkomt dat alles onder één noemer terechtkomt. Een kind dat labels in kleding ondraaglijk vindt, ervaart iets anders dan een kind dat lang verdrietig blijft na een ruzie. Een leerling die dichtklapt in een rumoerige klas kan last hebben van zintuiglijke belasting, maar ook van stress, vermoeidheid, aandachtproblemen of de sociale dynamiek in de groep.

Zo wordt gevoeligheid geen bewijs van hoogbegaafdheid en ook geen probleem dat weggewerkt moet worden.

Perfectionisme en faalangst kunnen veel invloed hebben op het dagelijks leven van een kind. Een leerling blijft eindeloos schaven aan een opdracht, stelt beginnen uit omdat het resultaat misschien niet goed genoeg wordt, vermijdt nieuwe activiteiten of raakt opvallend overstuurd wanneer iets niet meteen lukt. Zulke patronen komen ook voor bij hoogbegaafde kinderen, maar ze zijn geen onvermijdelijke schaduwzijde van talent.

De oorspronkelijke versie van dit hoofdstuk koppelde perfectionisme sterk aan betrokkenheid, gevoeligheid en een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Dat kan bij een individueel kind meespelen, maar er zijn meer routes naar perfectionisme en faalangst. Temperament, verwachtingen, eerdere ervaringen, opvoeding, schoolklimaat, angst en de manier waarop een kind zichzelf beoordeelt kunnen allemaal bijdragen.

Het belangrijkste is daarom niet vaststellen dat perfectionisme 'bij hoogbegaafdheid hoort', maar begrijpen welke overtuigingen en omstandigheden het bij dit kind in stand houden. Perfectionisme is meer dan zorgvuldig willen werken. Hoge standaarden kunnen juist gezond zijn wanneer een kind plezier beleeft aan kwaliteit, fouten kan verdragen en een taak kan afronden wanneer die goed genoeg is.

Het wordt problematisch wanneer eigenwaarde sterk afhankelijk raakt van foutloos presteren, wanneer fouten als bewijs van tekortschieten voelen of wanneer de lat zo hoog ligt dat beginnen en afronden steeds moeilijker worden. Niet ieder kind dat een werkstuk opnieuw wil maken is perfectionistisch en niet iedere

ambitie hoeft te worden afgezwakt. Levert de hoge standaard motivatie en voldoening op, of vooral spanning, uitstel en vermijding?

Waar het kan botsen

In dit deel van het boek: Het innerlijk kompas: rechtvaardigheid en moreel besef; Existentiële vragen en de zoektocht naar betekenis; De worsteling met het schoolsysteem; Onderwijs op maat: illusie of noodzaak?

Rechtvaardigheid kan voor kinderen een krachtig onderwerp zijn. Ze merken dat regels niet altijd consequent worden toegepast, zien dat iemand wordt buitengesloten of vragen waarom een volwassene iets mag wat voor hen verboden is. Sommige hoogbegaafde kinderen houden zich opvallend vroeg en intensief met zulke kwesties bezig.

Hun cognitieve mogelijkheden kunnen hen helpen om inconsistenties te herkennen, meerdere gevolgen te overzien en abstracte begrippen als eerlijkheid, verantwoordelijkheid en vrijheid te onderzoeken. Daaruit volgt niet dat hoogbegaafde kinderen vanzelf een sterker geweten, meer empathie of een betrouwbaarder moreel kompas hebben dan andere kinderen. De oorspronkelijke tekst ging daarin te ver.

Morele ontwikkeling is een ontwikkelingsproces waarin denken, emoties, ervaring, opvoeding, sociale relaties en cultuur samenkomen. Hoge intelligentie kan het morele denken complexer maken, maar vertelt niet automatisch welke waarden een kind kiest of hoe het daarnaar handelt. Sommige kinderen stellen jong vragen over goed en kwaad, schuld, macht, oorlog, armoede of de dood.

Een cognitieve voorsprong kan het mogelijk maken om zulke abstracte onderwerpen eerder te begrijpen dan volwassenen verwachten. Toch komen grote morele vragen ook bij niet-hoogbegaafde kinderen voor, en niet ieder hoogbegaafd kind is er sterk mee bezig. Wanneer een kind zulke vragen stelt, verdient de inhoud een serieus antwoord.

Dat hoeft geen perfect antwoord te zijn. Juist morele kwesties bevatten vaak botsende waarden: vrijheid tegenover veiligheid, gelijkheid tegenover maatwerk, eerlijkheid tegenover loyaliteit.

Voor sommige hoogbegaafde kinderen is school een plek waar zij met plezier leren, vrienden maken en zich ontwikkelen. Voor anderen ontstaat juist daar een hardnekkige mismatch. De oorspronkelijke tekst zette die worsteling sterk neer als een bijna voorspelbare botsing tussen het hoogbegaafde kind en een systeem dat voor het gemiddelde is ontworpen.

De herkenning daarachter is belangrijk, maar de werkelijkheid is breder: hoogbegaafde leerlingen vormen geen homogene groep en reguliere scholen verschillen sterk in wat zij kunnen bieden. De centrale vraag is daarom niet of 'het systeem' bij hoogbegaafdheid past, maar of dit kind op deze school onderwijs krijgt waarvan het werkelijk leert, zich voldoende veilig voelt en zich kan ontwikkelen. Soms zijn kleine aanpassingen genoeg.

Soms is intensievere differentiatie, versnelling of een andere setting nodig. En soms blijkt een schoolprobleem niet alleen met hoogbegaafdheid samen te hangen. De bron beschreef hoogbegaafde kinderen als leerlingen die standaard sneller, complexer en niet-lineair denken, regels doorzien voordat ze zijn uitgelegd en vragen stellen waarvoor het lesplan geen ruimte biedt.

Zulke kenmerken kunnen voorkomen, maar niet ieder hoogbegaafd kind laat hetzelfde leer- of gedragsprofiel zien. Wat wel relevant is, is de feitelijke beheersing. Als een leerling kan aantonen dat bepaalde leerdoelen al bereikt zijn, heeft eindeloos herhalen weinig educatieve waarde.

De oplossing begint daarom bij kijken naar wat een kind kent en kan, niet bij aannemen wat het op basis van een label zou moeten kunnen.

Onderwijs op maat klinkt vanzelfsprekend: ieder kind krijgt onderwijs dat voldoende aansluit bij wat het al kan en wat het nog moet leren. In de praktijk is dat ingewikkelder. Een school werkt met groepen, leerlijnen, beschikbare mensen, tijd en middelen.

Volledig individueel onderwijs voor iedere leerling is daardoor meestal niet haalbaar — en ook niet nodig. Maatwerk betekent niet dat ieder kind een persoonlijk curriculum krijgt. Het betekent dat het aanbod voldoende kan meebewegen wanneer het standaardprogramma aantoonbaar niet past.

Voor hoogbegaafde leerlingen kan die ruimte belangrijk zijn. Zij kunnen onderdelen van de leerstof sneller beheersen, behoefte hebben aan moeilijkere opdrachten of op een bepaald vak veel verder zijn dan leeftijdgenoten. De oorspronkelijke tekst stelde daar tegenover dat onderwijs op maat vaak een loze belofte blijft en dat onvoldoende uitdaging op lange termijn beschadigt.

Die zorg verdient aandacht, maar vraagt meer precisie. Niet iedere hoogbegaafde leerling raakt vast in regulier onderwijs, en niet iedere periode van onvoldoende uitdaging leidt tot schade. De vraag is steeds wat dit kind nodig heeft en welk effect het huidige aanbod daadwerkelijk heeft.

Een klassikaal systeem werkt noodzakelijkerwijs met enige standaardisering. Dat is niet hetzelfde als onderwijs voor één denkbeeldige gemiddelde leerling. Goede leerkrachten differentiëren binnen groepen, scholen gebruiken verschillende niveaus en sommige leerlingen krijgen extra ondersteuning of juist verrijking.

Hoeveel ruimte daarvoor bestaat, verschilt sterk per school en soms zelfs per klas.

Relaties, omgeving en dagelijks leven

In dit deel van het boek: Wanneer school het verhaal over jezelf schrijft; Wanneer potentieel zich terugtrekt: onderpresteren; Hoofdstuk 9 ging uitgebreider in op perfectionisme en faalangst. Hier zijn ze relevant omdat beide prestaties kunnen drukken. Een kind dat alleen wil beginnen wanneer succes vrijwel zeker is, kiest soms juist gemakkelijk werk of stelt moeilijke taken eindeloos uit.; Wanneer anders-zijn wordt verward met een probleem; Het masker van aanpassing

School is voor een kind meer dan een plek waar rekenen, taal en geschiedenis worden geleerd. Het is ook een sociale omgeving waarin dagelijks informatie binnenkomt over wat goed gaat, wat moeilijk is, welk gedrag wordt gewaardeerd en hoe het kind zich tot anderen verhoudt. Die ervaringen kunnen onderdeel worden van het verhaal dat een kind over zichzelf ontwikkelt.

De oorspronkelijke tekst zette dit scherp neer: hoogbegaafde kinderen zouden op school vaak een verhaal van tekortschieten gaan geloven, mede doordat zij feedback sterker waarnemen en dieper verwerken. Niet ieder hoogbegaafd kind is extra gevoelig voor feedback en school schrijft nooit als enige het zelfbeeld. Ouders, vrienden, temperament, prestaties, sociale media en eigen interpretaties spelen eveneens mee.

Toch kan een langdurige schoolervaring wel degelijk veel invloed krijgen, juist omdat een kind er jarenlang een groot deel van zijn tijd doorbrengt. Een enkele onhandige opmerking van een leerkracht bepaalt niet wie een kind wordt. Zelfbeeld ontwikkelt zich door een opeenstapeling van ervaringen en interpretaties.

Word ik gezien als iemand die iets kan leren? Wat gebeurt er wanneer ik een fout maak? Hoe reageren anderen wanneer ik snel ben, langzaam ben, protesteer of hulp nodig heb?

Ook positieve ervaringen tellen mee. Een docent die een moeilijke vraag serieus neemt, een klasgenoot die belangstelling deelt of een opdracht waarvoor werkelijk inspanning nodig is, kan nieuwe informatie geven over wie een kind is.

De buitenwereld ziet dan een leerling die zijn mogelijkheden niet gebruikt. Van binnen kan de centrale vraag zijn: wat gebeurt er als ik echt mijn best doe en het nog steeds niet lukt? Daar helpt meer druk meestal weinig.

Passender is de taak zo vormgeven dat het kind echte maar hanteerbare uitdaging ervaart, fouten kan herstellen en succes niet vooraf gegarandeerd is. Het doel is niet falen organiseren, maar leren dat inspanning en onzekerheid normale onderdelen van ontwikkeling zijn. Een hoge intelligentie compenseert soms lang voor zwakkere vaardigheden in plannen, organiseren, tijd inschatten of taakinitiatie.

Zolang opdrachten klein zijn en snel begrepen worden, valt dat nauwelijks op. Bij grotere projecten of de overgang naar het voortgezet onderwijs kan de compensatie tekortschieten. Dan lijkt een leerling ineens 'onder zijn niveau' te werken.

In werkelijkheid is niet noodzakelijk de motivatie verdwenen; de eisen aan uitvoering zijn veranderd. En houd één grens scherp: potentieel is geen schuld. Een hoogbegaafd kind hoeft niet voortdurend uitzonderlijk te presteren om zijn mogelijkheden te bewijzen.

Het heeft recht op onderwijs waarin het kan leren, op ondersteuning wanneer iets blokkeert en op een leven waarin zijn waarde nooit afhankelijk wordt van de vraag hoeveel van zijn vermeende potentieel vandaag zichtbaar is.

Een kind leert dat je in de klas soms wacht op je beurt, dat je bij verschillende mensen anders praat en dat niet iedere gedachte onmiddellijk uitgesproken hoeft te worden. Die flexibiliteit is een normale sociale vaardigheid. Toch kan aanpassen ook een andere lading krijgen.

Een kind kan steeds vaker vragen inslikken, interesses verbergen, prestaties afremmen of gedrag nauwkeurig bijsturen omdat het verwacht anders buiten de groep te vallen. De oorspronkelijke tekst noemt dit het masker van aanpassing en beschrijft het als iets wat veel hoogbegaafde kinderen al vroeg ontwikkelen.

De herkenning is waardevol, maar de formulering was te absoluut: hoogbegaafde kinderen voelen niet per definitie feilloos aan wat anderen verwachten, zijn niet allemaal sterker gericht op harmonie en verbinding en ervaren hun eigenheid niet automatisch als onveilig. Camouflage kan voorkomen, maar is geen vastgesteld kernkenmerk van hoogbegaafdheid. De vraag is daarom niet of een hoogbegaafd kind een masker draagt, maar hoeveel vrijheid het ervaart om in verschillende situaties zichzelf te blijven herkennen.

De bron beschrijft kleine sociale correcties: minder vragen stellen na een zucht van de leerkracht, woordgebruik aanpassen na reacties van klasgenoten of enthousiasme temperen omdat het te veel aandacht trekt. Zulke ervaringen kunnen inderdaad gedrag veranderen. Kinderen leren voortdurend van de reacties van hun omgeving.

Dat proces hoeft niet bewust te verlopen. Een kind denkt meestal niet letterlijk: vanaf vandaag verberg ik mijn intelligentie.

Wat helpt in de praktijk

In dit deel van het boek: De sociale wereld van het hoogbegaafde kind; Vriendschap en verbinding; Eenzaamheid en het gevoel anders te zijn; De kracht van peers: herkenning in gelijkgestemden

Hoogbegaafdheid wordt vaak besproken in termen van leren, schoolprestaties en cognitieve ontwikkeling. Maar een kind leeft niet alleen in een wereld van opdrachten en kennis. Het beweegt zich iedere dag tussen andere mensen: in de klas, op het schoolplein, thuis, bij sport, online en in vriendschappen.

Daar ontstaan soms vragen die minstens zo belangrijk zijn als de vraag of het onderwijs voldoende uitdaging biedt. Begrijp ik wat er in een groep gebeurt? Kan ik mezelf laten zien zonder voortdurend te hoeven bijsturen?

De oorspronkelijke tekst beschrijft sociale ontwikkeling bij hoogbegaafde kinderen vooral als complex, intens en kwetsbaar. Aansluiting zou zelden vanzelfsprekend zijn en hun sociale wereld zou grilliger ontwikkelen dan hun intellect. Dat kan herkenbaar zijn voor sommige kinderen, maar het is geen betrouwbaar groepsbeeld.

Veel hoogbegaafde kinderen functioneren sociaal goed. Anderen ervaren eenzaamheid, pesten, sociale onzekerheid of een gebrek aan passende contacten. Het is juist die variatie die serieus genomen moet worden.

Een cognitieve voorsprong betekent niet dat een kind automatisch sociaal voor- of achterloopt. Ontwikkeling verloopt in verschillende domeinen niet gelijk, zoals eerder in dit boek is besproken, maar uitspraken als 'cognitief veertien en sociaal acht' maken ontwikkeling preciezer dan zij is. Een kind kan ingewikkelde ideeën begrijpen en tegelijk nog gewoon acht jaar oud zijn in zijn ervaring met ruzie, groepsdruk en vriendschap.

Sociale vaardigheden worden voor een belangrijk deel ontwikkeld door ervaring.

Wanneer we over sociale ontwikkeling praten, sluipt er gemakkelijk een norm in het gesprek. Kinderen horen vrienden te hebben, mee te doen en zich thuis te voelen in een groep. Wie vaak alleen is, roept daardoor snel zorgen op.

Maar alleen-zijn en eenzaamheid zijn niet hetzelfde. Een kind kan bewust rust of afzondering zoeken en daar tevreden mee zijn. Een ander kan midden in een drukke klas staan en zich toch alleen voelen omdat het weinig wederkerigheid, herkenning of veiligheid ervaart.

De oorspronkelijke tekst beschrijft het gevoel anders te zijn als een bijna vanzelfsprekende ervaring van hoogbegaafde kinderen: hun interesses zouden afwijken, hun humor niet landen en hun vragen te diep zijn voor leeftijdgenoten. Dat beeld kan voor sommige kinderen pijnlijk herkenbaar zijn, maar het mag geen sjabloon worden. Niet ieder hoogbegaafd kind voelt zich anders, en niet ieder kind dat zich anders voelt is eenzaam.

De vraag is wat het verschil voor dit kind betekent. Sommige kinderen merken al jong dat bepaalde dingen bij hen anders verlopen. Ze begrijpen leerstof sneller, gebruiken woorden die in de groep weinig voorkomen of hebben interesses waarvoor ze nauwelijks gesprekspartners vinden.

Dat kan nieuwsgierigheid oproepen, trots, ongemak of helemaal weinig emotie. De oorspronkelijke tekst maakt van zulke verschillen snel een innerlijke conclusie: omdat hoogbegaafde kinderen sterk reflectief zouden zijn, zou 'ik ben anders' gemakkelijk veranderen in 'ik hoor er niet bij'. Dat kan gebeuren, maar is niet onvermijdelijk.

Na hoofdstukken over vriendschap en eenzaamheid is het logisch om te kijken naar een omgeving die voor sommige hoogbegaafde kinderen veel kan betekenen: contact met peers. De oorspronkelijke tekst noemt gelijkgestemden een krachtig tegengif tegen isolement en beschrijft de ontmoeting met een andere hoogbegaafde leerling soms bijna als een kantelpunt waarop een kind eindelijk zichzelf durft te zijn. Peercontact is geen behandeling en een gedeeld label garandeert geen klik.

Wat het wél kan bieden, is een grotere kans op herkenning in bepaalde aspecten van leren, interesses of gesprekstempo. Voor een kind dat daar in zijn dagelijkse omgeving weinig van ervaart, kan zo'n ontmoeting verrassend ontspannend zijn. De kracht zit niet in het idee dat alleen hoogbegaafden elkaar werkelijk begrijpen, maar in het ontstaan van een context waarin minder hoeft te worden uitgelegd en nieuwe vormen van aansluiting mogelijk worden.

Het woord peer wordt vaak gebruikt alsof het simpelweg 'een ander hoogbegaafd kind' betekent. In werkelijkheid kan gelijkgestemdheid verschillende vormen aannemen. Twee kinderen kunnen vergelijkbare cognitieve mogelijkheden hebben en toch nauwelijks iets met elkaar delen.

Een ander kind kan juist een belangrijke gesprekspartner worden door één gedeelde interesse, vergelijkbare humor of een overeenkomstige manier van spelen. Bij hoogbegaafde kinderen kan cognitieve aansluiting wel een relevante dimensie zijn. Een gesprek waarin snel geschakeld wordt, een complex spel of samen verdiepen in een onderwerp kan prettiger verlopen wanneer kinderen elkaar daarin gemakkelijk volgen.

Ruimte voor ontwikkeling

In dit deel van het boek: Ouderschap onder hoogspanning; Het gezin: intensiteit, verschil en liefde; Samenwerken met school: ouders, leerkracht en begeleider; Schoolkeuze en wanneer het systeem niet meebeweegt; Hoop, perspectief en de kracht van erkenning

Ouderschap volgt zelden een rechte lijn. Er zijn periodes waarin een gezin zijn ritme vindt en periodes waarin school, gedrag, zorgen of praktische keuzes bijna alle aandacht opeisen. Bij ouders van een hoogbegaafd kind kan daar een extra zoektocht bij komen: wat heeft mijn kind nodig, hoeveel van wat ik zie hangt samen met hoogbegaafdheid en wanneer speelt er iets anders?

De oorspronkelijke tekst noemt dit ouderschap intens en beschrijft ouders als mensen die vaak voortdurend 'aan' staan: signalen opmerken, afstemmen, uitleg geven aan school en professionals en ondertussen zelf proberen te begrijpen wat er gebeurt. Voor gezinnen waarin een kind daadwerkelijk vastloopt kan dat heel herkenbaar zijn. Maar het is geen vast onderdeel van hoogbegaafd ouderschap.

Veel gezinnen kennen lange periodes waarin het goed gaat. De zwaarte ontstaat niet uit het label alleen, maar uit de combinatie van het kind, de omgeving, eventuele problemen en de draagkracht van het gezin. Ouders kennen hun kind op een manier die geen test, docent of hulpverlener kan vervangen.

Ze zien het na een lange schooldag, tijdens vakanties, in conflict en in ontspanning. Daardoor kunnen ze veranderingen soms vroeg opmerken. Dat maakt ouderlijke observatie waardevol, maar niet onfeilbaar.

Een kind dat stiller wordt kan overbelast zijn, maar ook moe, verdrietig, ziek of gewoon behoefte hebben aan rust. Buikpijn kan samenhangen met spanning, maar verdient bij aanhoudende klachten ook gewone medische aandacht.

Wanneer een kind op school vastloopt, kijken ouders, leerkrachten en eventuele begeleiders ieder vanuit een andere positie. Ouders kennen het kind door de jaren heen en in verschillende omstandigheden. School ziet het dagelijks in een leeromgeving, tussen leeftijdgenoten en binnen de mogelijkheden en grenzen van een groep.

Een begeleider kan kennis of afstand toevoegen. Geen van die perspectieven is volledig. Juist daarom kan samenwerking veel opleveren.

De oorspronkelijke tekst stelt dat een goed functionerend netwerk rond het kind consistentie en veiligheid creëert en dat haperende samenwerking het kind verder in de knel brengt. Tegelijk is samenwerking geen doel op zichzelf. Mensen hoeven het niet overal over eens te zijn en één gezamenlijk verhaal is niet altijd mogelijk.

Het gaat erom dat verschillen in waarneming onderzocht worden en dat afspraken uiteindelijk merkbaar iets verbeteren voor het kind. Een leerkracht kan veel betekenen voor een leerling. Een docent die nieuwsgierig is, passende uitdaging biedt en gedrag niet te snel interpreteert, kan een belangrijke positieve factor zijn.

De oorspronkelijke tekst maakt die invloed bijna beslissend voor zelfbeeld en welzijn en stelt dat één leerkracht het verschil kan maken tussen opbloeien en jarenlang onderpresteren. Een kind ontwikkelt zich binnen meerdere relaties en omstandigheden. Een goede leerkracht kan veel verschil maken, maar draagt niet alleen de verantwoordelijkheid voor hoe een kind zich ontwikkelt.

Evenmin kan één minder passende leerkracht iedere latere moeilijkheid verklaren.

Na vijftientig hoofdstukken over herkennen, ontwikkeling, school, vriendschap, gezin en samenwerking is het verleidelijk om het boek af te sluiten met een grote belofte: als een hoogbegaafd kind maar werkelijk wordt gezien, komt het uiteindelijk goed. De oorspronkelijke tekst komt daar soms dichtbij. Erkenning zou alles veranderen, één betrouwbare volwassene zou een kind een leven lang kunnen dragen en veel kinderen die het vroeg zwaar hadden zouden later alsnog hun plek vinden.

Die gedachte is hoopvol en bevat een belangrijke waarheid, maar verdient dezelfde nuance als de rest van dit boek. Passender onderwijs kan ruimte geven. Een beter begrip van cognitieve mogelijkheden kan een kind helpen zichzelf minder snel als probleem te zien.

Maar geen van die factoren garandeert een bepaalde uitkomst. Hoop wordt niet sterker door zekerheid te beloven. Ze wordt sterker wanneer er, ook zonder garanties, voldoende redenen blijven om te zoeken, bij te stellen en ontwikkeling mogelijk te maken.

Wanneer een gezin midden in een moeilijke periode zit, kan het leven klein worden. De volgende schooldag, het volgende gesprek, de volgende uitbarsting of de vraag of een kind morgen überhaupt naar school gaat, neemt alle ruimte in. Dan is het begrijpelijk dat ouders moeite hebben om jaren vooruit te kijken.

De oorspronkelijke tekst wijst erop dat de kindertijd niet het hele verhaal is. Een schoolomgeving die nu niet past, is niet de enige omgeving die een kind ooit zal kennen.

Wat je uit het volledige boek haalt

Als je dit punt hebt bereikt, heb je veel meer gelezen dan een verzameling kenmerken van hoogbegaafdheid. Je hebt gekeken naar leren en school, naar emoties en vriendschappen, naar het gezin, naar misverstanden en naar de soms lastige vraag wat een kind werkelijk nodig heeft. Misschien juist minder dan je vooraf verwachtte.

Dit boek is niet geschreven om ieder hoogbegaafd kind in hetzelfde verhaal te plaatsen. Hoogbegaafdheid vertelt iets belangrijks over cognitieve mogelijkheden, maar nooit alles over een mens. Wat we vooral hopen dat je meeneemt, is een manier van kijken.

Niet voortdurend zoeken naar wat er 'bij hoogbegaafdheid hoort', maar nieuwsgierig blijven naar het kind dat voor je staat. En welke verklaring past werkelijk bij wat je ziet? Hoogbegaafdheid is geen stoornis die behandeld moet worden.

Tegelijk beschermt het label een kind niet tegen problemen die wél aandacht of behandeling nodig hebben. Een kind kan cognitief sterk zijn en angstig worden. Het kan hoogbegaafd zijn en ADHD, autisme of dyslexie hebben.

Het kan op school onvoldoende worden uitgedaagd en daarnaast iets anders nodig hebben. Begrip wordt sterker wanneer er ruimte blijft voor meerdere waarheden. Voor ouders, leerkrachten en begeleiders blijft dan een bescheidener maar belangrijke taak over: beschikbaar zijn, nieuwsgierig blijven en bereid zijn opnieuw te kijken wanneer het beeld niet meer past.

Het volledige boek werkt deze thema's hoofdstuk voor hoofdstuk verder uit, met meer context, nuance, herkenbare situaties en praktische handvatten. Deze teaser is bewust een kennismaking: de verdieping zit in het boek zelf.

Het Neurokompas • hetneurokompas.nl